

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovarša
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatelj je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . . . 8 K
pol leta . . . . . 4 „
četrt leta . . . . . 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljnja izvršenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovarša
v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Po krvavih dneh.

20. september 1908 ostane za naš narod zgodovinski dan. Kri, ki je tekla ta dan po ljubljanskem tlaku, prelita po krutosti in kratkovidnosti krmilarjev državnega ustroja v Avstriji, posebe na Slovenskem, specialno pa še na Kranjskem, ta kri nam bo di glasi opomin za pravice in svobodo našega slovenskega naroda.

Iz te nedolžne krvi mora vzkleti tudi našemu, dozdej zaničevanemu in teptanemu ljudstvu vsa tista prostost, sreča, svoboda in blaginja, ki gre svobodnemu državljanu in kar imajo in uživajo tudi drugi, ne na višji stopnji omike od nas stoječi — kakor kaže ravno 20. september.

In res, narod se je jel zavedati da bodi na svoji zemlji, ki jo je le on izpremenil s trudom in znojem v rodovitna tla, le on sam gospodar, kjer mu nima tujec ničesar ukazovati, ker je gost.

Ta zavest je prodrila zadnje dni v zadujo gorsko vas. Narod sam spoznava, da je sam veliko zakrivil tega, da je postal tujec osaben, ker ga je negoval na vse pretege ter mu prepuštil vse vire posvetne sreče, trgovine in podjetja na gospodarsko-kulturnem polju.

Tega se zdaj zavedamo, in pričelo se je emancipiranje od naših tlačilcev na gospodarskem-trgovskem polju. Prav je tako. Kdor ima denar, ta ima moč in veljavo, in bodi še tako neznatna oseba, magari tudi ljudski učitelj. Kdor je imovit, pred tem je respekt. Klanja se mu vse, tudi dvorni svetniki. Le petica da ime sloveče! Če kje, se to vidi pri nas samih.

Treba predvsem, če hočemo, da bomo kaj veljali pred svetom in da nas ne bodo streljali kot divjačino, da se gospodarsko ojačimo. Potreba je, da vse bogate vire trgovine, obrti in druge prezamemo v svoje roke. In ko se to zgodi, tedaj nas bodo tudi drugače upoštevali kot dozdej.

Da se bo pa dalo vse to izvesti in tudi obdržati v posesti, se je pa treba polati še drugega, ne manj, ampak še bolj važnega kapitala, to je duševnega napredka

in obče izobrazbe. Brez te ni samoosvojitve in vse dobljeno je le hipno, brez trdnega temelja.

Treba tedaj izobrazbe in s to zavednostjo in ljubezni do svoje rodne zemlje in vseh nje vrlin in bogastva. Ko bo imelo naše ljudstvo vse te sposobnosti, tedaj se nam ni bati za obstanek in za s krvjo 20. septembra izvojevane uspehe na vseh toriščih prosvete.

Ta ljubezen se pa mora zbuditi že v nežnih srcih v prvi otroški zavesti. To delo pa vzmore le dobro urejeno, vsem modernim potrebam ustrezajoče ljudsko šolstvo. Le dobra ljudska šola je v stanju izvršiti to veliko gospodarsko-kulturno delo emancipacije. Žal, da naše ljudsko šolstvo v celoti še daleč zaostaja po svojem usroju kakor po vsestranskih pomankljivostih, da bi bilo že popolnoma kos tej nalogi.

In tem nedotakom nismo krivi mi uboge pare — ljudski učitelji. Ne! Saj vlačimo ko črna živina, o čemer sv. doči žalostna statistika prezgodaj leglih pod črno zemljo: ti so naši in obenem narodovi mučeniki. Temu so vzrok oni, ki imajo usodo ljudskega šolstva v rokah. In ti? Najrajši bi imeli, ko bi se podrla zadnja učilnica v deželi, da bi se spodilo in masakriralo slednjega zavedno narodnega učitelja.

Afera Fabine še ni pozabljena. Če bi bili ti naši narodnjaki le malo narodnega duha, bi morali tu takoj spoznati, da gre za važen naroden princip. Tudi šolske razmere kot take je treba v tako nevarnih krajih upoštevati ter jih urediti, odnosno vplivati z merodajnega mesta, recimo iz deželnega odbora in šolskih korporacij da se, ker šolsko poslopje ne ustreza najmanje šolskim potrebam novo sezida, oziroma primerno razširi. Tu, v tako izpostavljenem kraju je varčevanje velika, velika izguba. Pomisliti treba, da pri takih razmerah ne morejo biti posebni uspehi. In preprosto delavec, vid-e neuspehe, pošlje svojega otroka tja, kjer ve, da se res kaj nauči, v šolo z normalnimi in ugodnimi razmerami, kjer pride na eno učiteljsko osebo kvotnemu 40 otrok, to je v šulvereinsko šolo.

Preprostemu dninarju tega pač ni zameriti, saj še ljudski prvaki in voditelji šolajo svoje otroke na nemških šolah! Mora pa tudi biti dobro zaveden ta, ki se bo uklonil iz ljubezni do svojega lastnega otroka okolnostim, po katerih sluti, da bo njegov otrok enkrat srečen, ne oziraje se na to, da bo odpadnik in največji sovražnik svojega lastnega rodu. Kar je na Jesenicah, to je na Koroški beli. Nova šola, velika; otrok več ko zadosti, da jih niti v razred ne spravijo, a po znani devizi: „Nobenega razreda in nobenega učitelja več,“ se šola ne razširi dasi ljudstvo želi in prosi ter so vsi pogoji tu. In nasledki? Kakor na Jesenicah in drugod slabi uspehi in nezadovoljnost s šolo. To priliko bodo pa znali dobro porabiti naši nasprotniki Nemci in ustanovili bodo nemško šolo, kjer se bo temeljito učilo z najlepšimi uspehi, a še temeljiteje in še z lepšimi uspehi raznarodovalo našo nežno mladino!

Takih primerov bi še lahko navedli več, omenimo samo Tržič. Pa tudi pred zidovjem Ljubljane se kaže slična perspektiva. Sploh pa ne samo v takih krajih, vse ljudsko šolstvo treba povzdigniti, treba novih šol, stare, prenapolnjene razširiti, pouk preurediti primerno sedanjim modernim, gospodarskim in narodnim interesom.

Naše sedanje ljudsko šolstvo, kakor že omenjeno, nikakor ne odgovarja v veliki celoti narodnim potrebam, po katerih je edino mogoče prispeti do samoosvojitve. Kakor rečeno so uspehi na šulvereinski šoli zaradi normalnih razmer res lepi in primerni. Teh uspehov pa ni pripisati le zdravim šolskim razmeram, ampak tudi učitelstvu na teh šolah. To učiteljstvo ne le da je dobro gmotno situirano, ono tudi uživa med svojimi pristašive velik ugled in spoštovanje, se gibljejo pri pouku v okviru zakona popolnoma svobodno, po svojem preudarku in previdnosti, kako in kaj, da se bo več doseglo in bolje utrdila nemško-nacionalna misel. Poznat je otrok slovenskih staršev, nemščine nevedeč, kakšnega nemškega duha se je navzel

na tej šoli, da je danes kot uradnik nekje pri železnici najhujši nemški nacionalc.

In če vse te nemške šole — uče tudi verouk! — se nobeden ne zgraža, češ, da so to svobodne šole, kakršne so res in kakršnih tudi mi potrebujemo, če hočemo biti to, kar zdaj zahtevamo — gospodarji na svoji zemlji!

Zdaj pa primerjajmo našo šolo, polno nabasano, da bolj ne more biti, kako in koliko se v nji goji narodni čut. Že beseda Slovenec v šoli je nekaterim našim gospodom odveč, da bi ne prišli v slabo luč pri vitezu in gospodarju vsega šolstva na Kranjskem! Pa ne samo vladno-birokratskemu sistemu, tudi drugim gospodom ni to nič kaj po volji, češ, s tem se nekako pohujšuje in to je že brezverska šola. Kakor pa vse kaže, se je težko in nevarno učitelju eksponirati, četudi bi se rad, da bi ne zapadel kazni šolskih postav, da je v šoli hujskal ali celo brezversko učil. Zgled nam za to tovariš Fabine, pa tudi drugi. In če se hoče imeti uspeha, treba trdnih, gmotno dobro podprtih učiteljev, ki bodo imeli ugled. In kako je danes? Mizerija! In tega so krivi oni, ki imajo moč v deželi. Razume se, da dokler ne bo tudi ta točka povoljno rešena, ne bo bolje.

Vkljub vsem bobnečim frazam in besedam na zborovanjih in v časopisju, da so le oni čuvarji narodne misli, prosvete in napredka narodnega gospodarstva, pojdemo le rakovo pot, če ne preustrojimo šolstva v narodnem, naprednem in svobodnem duhu, kakor ga imajo že Nemci, ne izvemški krščanskih socialcev.

In kdo zahteva tudi pri nas tako šolstvo, ki stoji res na pravi narodni podlagi, kije svobodno vsega birokratizma, ki naj ustreza našim vseobčim gospodarskim potrebam? Mi, napredni učitelji smo, ki se odločno bojujemo za ta, naš narod osrečujoči smoter.

Ko vzgojimo v taki svobodni šoli narod, ne bo trpel tudi v svoji sredi parazitov in zajedalk. Tak narod bo potem napram vsakomur oster, a pravičen sodnik in ne bo trpel, da bi posameznik gospodarjal nad njim. Tega seveda potem ne bo. Narod bo cenil vsakogar po

LISTEK.

† Karel Dermelj.

Zopet so padale grude na rakev, in iz temne jame je odmeval votel glas njihovega padca. V moji duši pa je provzročal ta glas največjo bol, ki me je dušila v grlu in stiskala solze iz oči. Saj rakev je krila moža najplemenitejše duše, najboljšega srca, moža, ki ni nikdar in nikomur storil zalega, ki pa je bil vedno pripravljen vsakomur storiti dobro, če je le mogel!

Karel Dermelj, bivši cerkniški nadučitelj, je zatisnil v zadnji počitek svoje trudne oči. Po daljši bolezni v grlu, ki si jo je nakopal — kajpa — še za svojega službovanja in ki se je prav počasi izcimila — je izdihnil 10. septembra t. l. svojo blago dušo v Ljubljani, kamor se je preselil 2. septembra — torej osem dni pred smrtjo!

Karel Dermelj se je porodil v znani boštanjski družini 26. oktobra 1840. l. Svojo

prvo učiteljsko službo je nastopil v Postojni leta 1860. Ker je bil jako muzikalčen in izboren igravec na glasovirju in orglah, je tam prevzel tudi cerkveno petje, ki ga je bil kmalu povzdignil do take stopnje, da ni bilo boljšega petja daleč naokolo. Pod njegovim vodstvom so se proizvajale težke latinske maše z orkestrom, kakršno petje se je tedaj gojilo le še v Idriji in Ljubljani. V Postojni je ostal 12 in pol leta, od tam pa je kompetiral na dvorazrednico v Cerknici, kjer je tudi l. 1873. dobil nadučiteljsko mesto. Ker je hodil vedno z duhom časa in ker je bil v vsakem oziru napreden, se je razširila šola kmalo v štiri-razrednico; postavilo se je zanjovo šolko poslopje in napravil tudi lep šolski vrt, ki je bil vedno v zgled drugim šolskim vrtom. Dermelj je bil neumorno delaven in zavzet za vse pravo in dobro in vedno je bil med prvimi tam, kjer je šlo za napredek in za dobrobit naroda!

Poleg šole in šolskega vrta se je bavil s čebelarstvom, gojil cerkveno petje, ustanovil svoj čas čitalniški pevski zbor. aranžiral čital-

niške veslice in besede, opravljal pri „Čitalnici“ mnogo let posel tajnika, bil je tudi nje predsednik in blagajnik — pravzaprav pa mnogo let vse troje obenem. Ustanovil je z drugimi faktorji kmetijsko podružnico, bil njen predsednik, oskrboval nje velik vrt, pomagal ustanoviti gasilno društvo in bil njen tajnik, sploh — Dermelj je bil povsod, in ni je nprave v Cerknici, kjer bi ne bil sodeloval Dermelj. Po 40 letnem službovanju je šel l. 1900 v pokoj, a je še nadalje opravljal službo občinskega tajnika do deset dni pred smrtjo.

Dermelj pač ni imel sovražnika; njegov plemeniti značaj, njegovo dobro sree, njegova prijaznost in dobrohotnost so mu pridobili srca vseh — visokih in nizkih. Njega je ljubila šolska mladina, spoštovali so ga kmetje, cenili obrtniki in čislali go-podje — neučitelji kakor učitelji. Učiteljsko društvo za logaški kraj ga je imenovalo za svojega častnega člana in c. kr. okrajni šolski svet ga je imenoval o vpokoju krajnim šolskim nadzornikom za Cerknico. Ker je bil tako delaven na vsakem polju, si je pridobil mnogo pohvalnih dekretov

in po različnih razstavah in tekmovanjih vse polno diplom in odlikovanj.

In tega plemenitega moža, vzor-učitelja smo spremili 12. septembra t. l. k zadnjemu počitku. K pogrebu je prišlo od vseh strani vse polno njegovih sorodnikov, prijateljev in čestilcev. Cerkniško občino je zastopal tamošnji župan g. Šerko, krajni šolski svet poštar g. Zagorjan, gasilno društvo pa je bilo zastopano po deputaciji. Pogreba se je udeležilo tudi mnogo njegovih součiteljev, ki so ga imeli vsi — ne kot svojega predstojnika — ampak kot tovariša, prijatelja in brata; mnogo učiteljev iz logaškega okraja — med njimi tudi dež. posl. tov. Gangl — in mnogo ljubljanskih učiteljev.

Mož tihega, a plodovitega in neprenehljivega dela je šel pred božji prestol, po svoje plačilo, ki mu je bilo tu na zemlji tako beraško odmerjeno. Počivaj v miru, blaga duša!

Socializem na Turškem.

Jean Louguet je priobčil v pariški „Humanité“ članek o socializmu na Turškem. Iz